

РИСИ МОДЕЛЕЙ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

Створення умов екологічної безпеки для населення у відповідності зі сталим розвитком та інтеграцією передбачає як невід'ємну і постійну складову державної політики екологічну політику (екополітику). Розробці концепцій екополітики різного змісту, їх обґрунтуванню присвячені дослідження І.Л. Абалкиної, І.Я. Блехцина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, В.І. Соколова, І. Синякевича, Ю.І. Стадницького, А.Н. Федорищевої та ін. Інтерес фахівців до цієї проблеми обумовлений не тільки її актуальністю, але і глибиною, значним ступенем невизначеності, необхідністю постійного удосконалення за внутрішніми та зовнішніми викликами.

Екологічне регулювання, яке здійснюється в Україні за допомогою класичних важелів, показало необхідність вирішення цілої низки проблем. Оскільки економічні, екологічні, соціальні та інші процеси на практиці тісно взаємопов'язані, не з'ясовані заходи викликають нові ускладнення. Їх зміст потребує системного підходу для розв'язання через формування якісно нової інтегральної картини розвитку. Екополітика має бути не тільки обмежувальною, а насамперед перспективною (досвід Японії, Німеччини, Канади та ін.) - орієнтованою на розвиток. Її підґрунтям є теоретико-методологічний аналіз

екологічної політики у часі та просторі. Тому *ціллю даної роботи* є спроба систематизації та формалізації щодо змісту різних концепцій та самої екополітики.

Досвід країн [3-16], які досягли успіхів, свідчить, що конструювання національної концепції екологічної політики залежить від системи ідей, які підтримують економічну доцільність вибору концепції загального розвитку, ступеню пріоритетності екологічних цінностей для держави, усвідомлення відповідальності перед суспільством щодо забезпечення та додержання екологічно прийняттого рівня господарської діяльності. Вирішальними стадіями екополітики є послідовність пріоритетів та часової динаміки розв'язання екологічних проблем, доцільна змінюваність обов'язків держави на цих етапах, вибір інструментів впливу на суб'єктів господарювання, суспільство та механізмів як способів організації зусиль.

Принципи і підходи до екополітики. Екологічна політика – це усвідомлена діяльність, спрямована на досягнення екологічної безпеки життєдіяльності, тобто комплекс принципів, правових, адміністративних, фінансових процедур, які складають основу екологічного регулювання на державному (національна екополітика) чи регіональному (регіональна екополітика) рівні. Зміст екополітики країн і територій визначає індивідуальність глибини і різнобічності екологічних проблем, динаміка

© Метлова Людмила Петрівна – кандидат хімічних наук.

Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк.

господарсько-екологічних зв'язків у часі, стан соціально-економічної системи, ступінь узгодженості зі світовим процесом до сталого розвитку тощо. У кожному випадку формується та чи інша концепція за принципом економічної та екологічної доцільності.

Концепція екополітики – це система поглядів на управлінські заходи, орієнтовані у відповідності з цілями. У такий спосіб основним принципом національної концепції екологічної політики має бути її змінність за змінюваністю цілей відповідно з вирішенням завдань, соціально-економічними перетвореннями на економічному просторі. Цілі та завдання екологічної політики досягаються за допомогою відповідного механізму (інструменти, заходи тощо), тобто сформованим поміркованим комплексом дій з боку держави (регіону), що і утворюють функціональний зміст екополітики. Вихідними умовами реалізації екополітики є узгодженість в управлінській вертикалі, з суб'єктами господарювання, суспільством щодо пріоритетності цілей.

Реалізація екополітики – це сума усвідомлених суспільством дій (або їх відсутність), спрямованих на досягнення цілей екологічно безпечного розвитку при оптимальному використанні наявних у цей час ресурсів. Комплексний управлінський підхід до проведення екологічної політики вміщує цільову, інституціональну та ресурсну складові. З точки зору інститутів та ресурсів екополітика – це поєднання взаємопов'язаних обраних цілей, практичних завдань та засобів у системі менеджменту і спрямування на конкретний результат – проміжний (рекультивация території після припинення господарської діяльності, зменшення викидів окисів вуглецю або

сірки чи азоту у ПЕК, утилізація осадів стічних вод комунального господарства тощо) або остаточний (екологічно безпечні умови життєдіяльності). Екологічна політика здійснюється в межах усієї держави, регіону, галузі, підприємства, але у кожному випадку існують довгострокові, середньострокові, поточні завдання, засоби та заходи, узгоджені у межах території. Комплексність екополітики як об'єкту управління висуває вимоги коректної постановки стратегічних завдань, тактичного і оперативного управління. Формування стратегічних завдань передбачає поєднання наукового усвідомлення екологічних проблем та можливих наслідків з вектором впливу господарської діяльності кожного суб'єкту у просторі на територію і населення.

Узагальнюючи досвід країн, екополітика яких дала позитивні результати для населення своїх територій, можна виділити такі спільні для усіх риси:

певні цілі діяльності урядів мають поєднуватися з інтересами регіональних та місцевих органів управління та підтримуватися суб'єктами господарювання;

усі цілі мають бути узгоджені з можливостями суб'єктів, задіяних у їх досягненні;

екополітика реалізується при наявності матеріально-технічного, творчого забезпечення функціонування певних організаційних структур суб'єктів;

реалізація екополітики передбачає розподіл ресурсів – фінансових, матеріальних, трудових, творчих – у межах суб'єктів, регіону, держави, всебічний обмін досвідом, інформацією, освітницьку та просвітницьку діяльність.

Екополітика запроваджується за таким алгоритмом:

визначення цінностей, пріоритетів та послідовності цілей;

складання програм ініціатив та витрат, які відповідають цим цілям;

створення системи моніторингу для ідентифікації наслідків екологічного регулювання у довкіллі, здоров'ї населення, в економіці;

корегування (зворотній зв'язок) екополітики на підставі моніторингу щодо досягнення визначених цілей та адекватності витрат.

Вектор екологічної політики має бути спрямований на :

збереження існуючих екосистемних територій та біорізноманіття як основи самоорганізуючої функції природного середовища;

примноження зелених територій, у тому числі особливої охорони;

підготовку відповідних кваліфікованих кадрів екологічних менеджерів;

освіту та просвіту як ключ до усвідомленого та ефективного проведення екополітики.

До загальних інструментів екополітики відносяться:

розбудова законодавчої та нормативної бази, врегульованої у гілках влади;

відкритість та доступність екологічної інформації;

контроль і система відповідальності за порушення державних рамкових умов екобезпеки;

стимулювання діяльності, результатом якої є зниження забруднення довкілля (у тому числі утворення промислових відходів і їх утилізації), рекультивация територій, озеленення;

утворення робочих місць у сфері екологічної діяльності;

гранти та премії за інноваційні рішення;

надання державної підтримки або участь держави у паритетних схемах фінансування екологічної діяльності на конкретних територіях.

Існування розриву між науково-методичними розробками та процедурою управлінських рішень утворює стратегічний та тактичний потенціал розвитку екополітики. Він полягає у тому, що дослідницькі узагальнення відкривають нові концептуальні можливості, а управлінські рішення формують тактичні складові: як, з ким та за допомогою яких ресурсів екополітика має бути реалізована. Зміст екологічної політики не є статичним, її параметри знаходяться у динаміці з її результатами.

Еволюція екополітики. На етапах становлення екополітика економічно розвинених країн мала централізований характер з головною роллю держави і була спрямована на збереження навколишнього середовища через контроль забруднення довкілля, утворення відходів. Із середини ХХ ст. під внутрішнім тиском у європейських країнах, Японії, США відбувається збільшення державної підтримки екологічної діяльності (екодіяльності) компаній, розробляються та застосовуються важелі її стимулювання. Поступово це привело до бурхливого розвитку екодіяльності, виникнення та впровадження відповідних інновацій, формування нового сектора економіки - екологічного бізнесу (наприклад, у Японії). Підвищилась суспільна та економічна вагомість екологічної діяльності. Стало наявно, що екополітика реалізує не тільки екологічні цілі, але і економічні та політичні. Її предметом стає і повсякденна діяльність людей, бо вміщує елементи індивідуальної та суспільної екоповедінки, які культивуються централізовано через освіту та засоби інформації (це стосується в першу чергу Німеччини, скандинавських країн, Японії).

Наприкінці ХХ ст. централізована екологічна політика у багатьох країнах почала обирати нові форми для більшої адекватності потребам і процесам часу. Її основними ознаками були:

1. Кількісні здобутки централізованого екологічного розвитку під дією адміністративних та інституціональних реформ замінювалися на підсилення місцевих зусиль щодо розв'язання проблем конкретних територій.

2. Регіональні напрями екологічної діяльності одержали більше свободи, внаслідок чого з'явилися нові ініціативи, послуги, продукти, нові закони, більш спеціалізовані програми діяльності [4,7,8, 14].

3. Створення системи співробітництва на регіональному та місцевому рівнях для вирішення загальнодержавних завдань екополітики.

Децентралізація екологічної політики почала проявлятися через децентралізацію повноважень і екологічної діяльності у 80-х роках ХХ ст. (Європа, США, Канада). Але форми та напрями цього процесу відрізнялися залежно від політичних і адміністративних традицій. Наприклад, Генеральний план природокористування США для управління екологічною обстановкою у муніципалітетах при свободі у виборі конкретних місцевих рішень. У деяких європейських країнах децентралізація набула вигляду передачі повноважень регіональним та місцевим органам влади у прийнятті рішень, а держава зберегла відповідальність за виконання рамкових умов екологічної безпеки. Держава зберегла лише незначні корегуючі функції у країнах з федеративним устроєм (Німеччина, США, Канада), а прийняття рішень повністю перейшло до регіональних адміністрацій. Основними інструментами децентралізації у прийнятті рішень стали реформи державних субсидій для муніципалітетів (Норвегія, Фінляндія,

Швеція). З часом децентралізація одержала статус норми.

У 80-90-х роках з'явилася нова концепція – екологія як інструмент суспільного розвитку через інвестиції у відтворення довкілля. Сучасна концепція відношень суспільства і навколишнього середовища в Японії базується на відмові від принципу “забруднювач платить”. Японські експерти вважають, що збереження і захист природи є справою усього суспільства, і з часом цей принцип буде трансформуватися у принцип загальної соціальної відповідальності, бо будь-які інвестиції у довкілля мають безсумнівний соціально-економічний ефект, йдуть на благо як суспільству, так і конкретній людині, сприяють розвитку соціального співробітництва і можливостей місцевого самоврядування.

Ще одна концепція відношень суспільства і навколишнього середовища виникла в Японії і поширилася у світі. Вона виходить з того, що середовище та економіка нерозривно пов'язані, а господарська активність покращує життя людини у тому випадку, коли вона супроводжується захистом природи [6]. У цьому разі питання екології необхідно оптимальним способом вписати у проекти регіонального розвитку і вважати узгодження економічних і екологічних цілей однією із важливих задач низових рівнів управління [4,7]. Підвищенню ефективності такої моделі сприяють нові союзи між суспільним управлінням та приватними фінансовими структурами (Канада, США, Європа). Досвід Великобританії показав більшу екологічну ефективність значного економічного капіталу. Непередбачуваний позитив виявився у тому, що екодіяльність стала не тільки часткою, а й джерелом нових економічних умов та одночасно їх інструментом (тобто фактором) розвитку інших сфер. Наприклад, створення привабливих місць для життя, нових

робочих місць, запобігання депопуляції, посилення творчої активності у суспільстві, залучення висококваліфікованих працівників тощо. Завдяки спільним проектам приватні інвестори, державні адміністрації, суб'єкти господарювання досягають декілька цілей одночасно.

Таким чином, екологічна політика поступово займає провідні позиції у розвитку країн, а економіка і політика зазнають все більш значний її стимулюючий вплив. Кожного разу просування у екополітиці надає новий імпульс людському розвитку, супроводжується розробкою нових концепцій і навпаки. Існування різновиду її моделей пояснюється індивідуальністю територіального розвитку та екологічних проблем, особливостями управління, підходами до визначення цілей, механізмів реалізації, очікуваних результатів, іншими внутрішніми та зовнішніми чинниками. Ці складові пов'язані і у деякій мірі залежні одна від одної.

Як видно з попереднього, місце держави у реалізації екополітики змінюється. Узагальнення інформації з цього приводу дає змогу систематизувати трансформації таким чином:

а) модель державної бюрократичної екополітики. При домінуванні держави (наприклад, планова економіка СРСР), яка за допомогою існуючого апарату контролює усі сфери, плануються матеріальні та фінансові витрати, екополітика має зміст обмежень. Виробництво за незмінними технологіями дає прогнозовані за кількістю та якістю відходи; упаковка, тара виготовляється з матеріалів, які легко утилізуються, або тих, які спроможні до розкладу у природних умовах. Позитивним було те, що

державою організовувала збір та по можливості утилізацію відходів, фінансово забезпечувала ці заходи. Така екологічна політика виключала інноваційний вимір у екологічній діяльності, гальмувала формування екологічної свідомості та розвиток творчого потенціалу суспільства;

б) модель екополітики на принципах суспільної підтримки. Економічне зростання веде до збільшення техногенного тиску, зростає невдоволення населення якістю життя, і влада змушена звернутися до організації суспільних зусиль у проведенні екополітики. Фінансування здійснюється державою та суспільними закладами. Регулюючі інструменти: планування та складання програм, узгоджених з потребами суспільства, стягування платні за природокористування, забруднення, штрафів за порушення нормативів з виробників. Держава фокусує свої інтереси на розвитку екологічної освіти та просвіти через освітянські заклади, засоби масової інформації тощо. Екополітика переважно має загальнодержавний рівень, усвідомлена суспільством екоповедінка стримує накопичення екологічних негараздів, але така політика не стимулює творчий підхід до їх усунення;

в) модель екополітики перехідного періоду. Властива державам під час трансформації від адміністративної до ринкової економіки. Реалізація навіть демократичних принципів у екополітиці відбувається через державні структури внаслідок тривалості періоду відмови від командно-бюрократичних методів управління. Процес йде неорганізовано або слабоорганізовано, екополітика не має послідовності, невідворотності для усіх суб'єктів господарювання. Не сформована суспільна екологічна свідомість та відповідальність у суб'єктів господарювання щодо обов'язковості

додержання вимог екобезпеки гальмує розв'язання екологічних проблем. Нове коло суспільних відносин, яке утворюється, вимагає всебічного правового регулювання [17]: визначення екологічно небезпечних територій, переліку екологічно небезпечної діяльності, закріплення системи вимог, норм і нормативів екобезпеки, забезпечення дотримання таких вимог тощо. Але якщо держава бере на себе обов'язок гаранта екологічної безпеки, збереження довкілля, ефективного державного управління і контролю, узгодженості у гілках влади тощо, то відбувається поступове перетворення до екополітики сталого розвитку;

2) *модель ринково орієнтованої екополітики*. Вона спрямована на економічний розвиток, на структурні перетворення. Зміна характеру участі держави у господарській діяльності, скорочення частки державної власності, орієнтація на ринкове регулювання створює економічні умови інноваційного вирішення проблем природокористування. Основною формою реалізації є екологічний менеджмент. Екологічна діяльність найбільш активна на місцевому рівні, зростає інтерес до її результатів, утворюються технопарки, орієнтовані на екоінноваційну діяльність. Має перевагу критерій рентабельності, розвивається екобізнес, його успішні форми і продукція виходять за межі держав. Важко з боку фінансування вирішуються екологічні завдання некомерційного характеру. Досягти екобезпечного розвитку у рамках такої моделі екополітики важко.

Функції держави. Держава бере на себе обов'язок гаранта екологічної безпеки, ефективності державного управління і контролю у сфері охорони

природи. На державному рівні формуються принципові механізми реалізації екополітики:

на теоретико-концептуальному рівні – основні ціннісні орієнтири розвитку, принципи, заради яких плануються зміни;

на програмно-політичному рівні принципи перетворюються в узгоджені програми екологічної політики, утворюється нормативна основа для прийняття рішень.

Ефективне впровадження екополітики залежить від ментально-практичного рівня, тобто спроможності людей, суспільства втілити принципи в практику. Тому особливістю екополітики, наприклад у Німеччині, є широкий розвиток системи екологічної освіти [11].

Своєрідна відмінність екополітики від інших складових загальнодержавної політики передбачає активну участь держави через таке: по-перше, державне регулювання – це інструмент, який забезпечує рівні можливості, а по-друге, діяльність, пов'язана з відтворенням природного середовища, має особливі риси, значну соціально-екологічну складову, тобто потребує захисту від ринкового відношення та необачних рішень у промисловій політиці. Принциповими функціями держави є такі:

підтримка рамкових умов екобезпеки через підтримку, поперед усе, інституцій, що здійснюють екополітику;

забезпечення рівних умов суб'єктам господарювання у питаннях додержання екологічно прийняттого рівня на територіях розташування (субсидії, кредити, пільги тощо);

підтримка початкового етапу комерціалізації екологічної діяльності на місцях як економічно та соціально необхідної.

Наприклад, американські фахівці класифікують роль держави таким чином: спонукатель; патрон; архітектор; інженер. І характеризують їх так. *Держава-*

спонукатель стимулює суспільство до фінансування екологічних програм через пайові субсидії, субсидії виклику, пільгову політику, коли сума внеску на екологічну діяльність відраховується з доходу донора до того, як він стає об'єктом оподаткування. *Держава-патрон* визначає загальний рівень підтримки екологічної діяльності і виділяє відповідні кошти, їх розподілом займається незалежна експертна рада. У *держави-архітектора* органи (міністерства) визначають розмір та адресність фінансування. У цьому разі забезпечується гарантія довгострокового фінансування, але велика небезпека стагнації. *Держава-інженер* також приймає рішення щодо розподілу коштів, їх одержувачів, здійснює контроль через спеціальні державні органи.

Серед діючих інструментів державного регулювання доцільно виділити найбільш продуктивні, до яких належать такі.

Правові методи. Завдяки цим методам (вимоги, заборони, нормативи) держава жорстко обмежує екологічно небезпечні види діяльності і спонукає до природовідтворювальної діяльності. Наприклад, серед держав, що досягли помітних успіхів у створенні сприятливих в екологічному плані умов життя для своїх громадян, гідне місце займає Японія завдяки тому, що в Основному законі з контролю за забрудненням навколишнього середовища була розділена відповідальність між центральними, місцевими органами влади і діловим світом: вимагалось від центральних органів влади встановити екологічні стандарти якості повітря, води, забруднення ґрунтів і рівня шуму на рівні, сприятливому для здоров'я; розробити інструкції досягнення відповідних стандартів; забезпечити

організацію вимірювання і контролю забруднення, проведення інспектування [6]. У США за екологічними законами, прийнятими на федеральному рівні у 70-ті роки,

ні один штат не може встановлювати менш жорсткі правила, ніж загальнонаціональні [4]. Правові інструменти управління є головними у Німеччині, вони врегульовують взаємовідносини між приватними особами (фізичними і юридичними) у забрудненні довкілля і спричиненні екологічного збитку [11,12].

Організаційні методи. Держава використовує централізовані адміністративні методи або впливає на місцеві органи влади з ціллю розробки спеціальної організаційної структури управління екологічною діяльністю. Наприклад, пріоритетне застосування адміністративних методів характерно для системи управління Німеччини, вибір економічних інструментів передбачає експертизу рішень щодо впливу на фінансовий стан зачеплених компаній [11]. У США на рівень штатів і місцевих органів (природоохоронних агентств і департаментів) делегована значна частка повноважень із впровадження федерального законодавства. Вони розробляють систему заходів, регіональні та місцеві екологічні програми, оцінюють їх ефективність, здійснюють моніторинг стану довкілля, постачають послуги природоохоронного характеру. До місцевих органів надходить біля 60% усіх державних видатків на природоохоронні потреби. Тут впроваджуються нові проекти та сміливі новації розв'язання екологічних проблем [4]. У сильно забруднених зонах Японії місцеві органи влади самі розробляють плани дій і подають їх до спеціально утвореної комісії для розгляду та контролю. Така організаційна система показала свою ефективність [6,7].

Останнім часом зростає роль екологічного аудиту. Клієнтами компаній-аудиторів переважно є великі промислові фірми, гірничодобувні, хімічні, деревообробні та інші, здійснюється аудит управління переробкою відходів, управління природокористуванням, дотримання природоохоронних норм та ін. [3,4].

Фінансові методи. У екополітиці використовуються особливі за змістом фінансові методи: обмеження екологічної шкоди або заохочення до екодіяльності, стимулювання ощадливого відношення до природних ресурсів. Особливістю застосування екологічних податків у Японії є перевага їх стимулюючих функцій над обмежувачими [6]. Такий інструмент, як державні дотації, або субсидії, широко використовується у США з боку як органів управління штатів, так і федеральних органів влади. Наприклад, реалізація таких капіталомістких програм, як будівництво муніципальних водоочисних підприємств, на 55% здійснюється за рахунок субсидій федерального уряду [4]. Але у деяких випадках виникають проблеми щодо цільового використання фінансів на місцях. Цікавим з цього приводу є досвід Чехії, де субсидії, низькопроцентні позики визначено прямими інструментами підтримки регіонів. Вони спрямовані на розвиток пріоритетних територій або територій, що мають певні привілеї, але цей механізм передбачає повернення фінансової допомоги [18]. Такий інструментарій доцільно використовувати в екополітиці, бо він визначається насамперед своєю конкретністю, запобігає розпорошенню державного бюджету і попереджує формування “споживацької” схеми.

Експертні методи. Це нові інструменти державної екополітики,

такі як експертна оцінка та система доповідних звітів про діяльність на місцевому рівні. У такий спосіб можна підстрахувати розвиток інноваційних напрямів екологічної діяльності на місцях.

Професіоналізація. Підвищення професіоналізації може стати інструментом національної екополітики для конкретних територій, а саме найбільш екологічно напружених або потенційно спроможних для розвитку еколого залежних видів господарської діяльності, наприклад рекреації. Спеціалісти однієї професії мають, як правило, спільну самосвідомість, і це сприяє утворенню та додержанню усвідомлених стандартів, формує відповідний світогляд у суспільстві.

Проведений аналіз та систематизація дозволяє виділити деякі важливі тенденції щодо ролі держави. Участь держави у досягненні необхідних результатів екополітики поетапно змінюється. У разі, коли держава знімає з себе обов'язок повного фінансування, вона залишається спонукателем із залучення та спрямування коштів, контролює додержання рамкових умов екобезпеки, платність за використання первинних ресурсів державного значення.

Структурним базовим критерієм за усіма сценаріями екополітики зостається принцип фінансування. Можна виділити такі умовні моделі.

Модель державного фінансування. Актуальна на початковому етапі запровадження екологічної політики. Фінанси спрямовуються на заходи додержання рамкових умов екологічної безпеки незалежно від компоненту забруднення чи виду діяльності. Такої моделі дотримувалися практично усі економічно розвинуті країни у середині ХХ ст., зберігається у деяких випадках дотепер.

Модель пропорційного фінансування. Пропорції фінансування розподіляються

поміж державою та приватним сектором (60:40 відповідно в Японії). Бюджетні асигнування надходять через різні міністерства і відомства. Помітна роль у фінансуванні природоохоронної діяльності належить державним корпораціям і банкам [7]. Наприклад, у Канаді багато компаній, ділова активність яких пов'язана з природоохоронною діяльністю, об'єднані в асоціацію екологічних галузей промисловості, яка надає допомогу розвитку індустрії відтворення довкілля. Така практика, яка стала тепер звичною, склалася не за проявом їх доброї волі, а внаслідок тиску з боку громадськості через відкритість інформації і пильного державного контролю за діяльністю промислових підприємств, розробку і впровадження системи відповідних заходів [3]. Головна ідея створення таких інститутів – встановлення і налагодження партнерських відносин між бізнесом і державою, громадськими об'єднаннями і місцевою владою з метою знаходження фінансово оптимальних рішень екологічних проблем.

Модель фінансування з фондів. Позабюджетні джерела фінансування екологічних програм створюються за рахунок впровадження спеціальних податків. Широкого розвитку отримала така практика фінансування у США. Суперфонд – сама відома федеральна програма створена за рахунок податків, наприклад з податків на небезпечні хімікати, відрахування визначеного відсотка із податкових надходжень на реалізацію екологічних програм; у деяких штатах США у фонд йде 1-2% від збору податків за автомобільне паливо тощо [4]. У багатьох країнах створення та наповнення фондів відбувається за рахунок “позеленення” податкової системи – переорієнтації на

охорону довкілля і ефективне використання ресурсів (ЄС, Канада).

Наведені моделі концепцій екополітики за детермінованими ознаками при значному різноманітті відтінків все ж не дають кінцевого рішення щодо задовільного вибору моделі для України. Між тим однозначно ясно, що індивідуальні риси кожного регіону України мають бути враховані у концепції державної екополітики та стати визначальними у формуванні регіональних концепцій. Екологічні проблеми в Україні визнаються, однак у багатьох галузях промисловості застаються декларацією. Екологічна політика України має риси моделі перехідного періоду, недоліки якої необхідно долати.

Державна екополітика України має базуватися на пріоритеті безпеки життєдіяльності для населення кожної території шляхом запровадження загальнодержавних науково обґрунтованих екологічних індикаторів, виконання яких беззаперечно для кожного регіону. Вона має бути спрямована *на розв'язання утворених у минулому негараздів* (забруднення водойм, накопичення відходів, зменшення площ екосистем та біорізномовиду, порушення ландшафтів тощо) та *екологізацію теперішньої господарської діяльності* для недопущення екологічних порушень і запобігання цих же проблем у майбутньому. Конкретні механізми впровадження проголошених принципів досягнення та додержання загальнодержавних індикаторів та відповідний до соціально-економічних та соціально-екологічних умов інструментарій – індивідуальні для регіонів, але у взаємовідносинах гілок влади має бути спільне та однаково розуміння своїх функцій і взаємні очікування. Безумовно, економічно доцільною є ринкова модель. Її

запровадження потребує створення пресингу фахівців відповідної підготовки та приділення належної уваги професіоналізації регіонів екологічної кризи, де держава виступає у ролі патрона на умовах повернення фінансової допомоги. Розв'язання місцевих екологічних проблем має відбуватися на інноваційній основі з наданням пріоритетів малозатратним або економічно вигідним заходам.

Література

1. Метлова Л.П. Про еколого-економічні показники промислового розвитку // Економіка промисловості. – 2003. – №2(20). – С.63-70.
2. Фомина Г.С., Фомина О.Н. Воздух. Контроль загрязнений по международным стандартам: Справочник. – М.: Протектор, 2002. – 432с.
3. Шапырина О.А. Экологическая безопасность в промышленности – некоторые аспекты подхода Канады //США – экономика, политика, идеология. – 1998. - №8. – С. 117-121.
4. Абалкина И.Л., Соколов В.И. Экология и экономика: пути оптимизации // США-Канада: экономика, политика, культура. – 2000. - №11. – С. 111-127.
5. Ваганов П.А. Применение концепции экологического риска в природоохранном законодательстве США// Правоведение. – 2001. - №5(238). – С.84-94.
6. Хироми Ёсида. Тенденции в развитии экологического бизнеса в Японии // Вестн. Моск. ун-та. Сер. Экономика. – 1997. - №3. – С. 82-91.
7. Тимонина И. Использование экономических инструментов в экологическом регулировании: опыт Японии // Проблемы теории и практики управления. – 2001. - № 6. – С. 54-58.
8. Яковлев А.Е. Корпорация (Координация) региональной политики в сфере природопользования // Вестн. Моск. ун-та. – 2003. - №2. – С. 84-98.
9. Зерчанинова И. Экологическая безопасность технологий и продукции как направление повышения эффективности производства и средство содействия устойчивому развитию // Инвестиции в России. – 1999. - №10. – С. 19-23.
- 10.Осипов В.И. Реформы глазами эколога // Вестн. Российской академии наук. – Т.73. – 2003. - №12. – С. 1061-1067.
- 11.Маликова О.И. Управление охранной окружающей среды в Федеративной Республике Германии // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 6. Экономика. – 2001. - № 1. – С. 71-82.
- 12.Чех Г. Утилизация и устранение отходов угольной промышленности // Глюкауф. - 1993. - №1/2. – С.70-76.
- 13.Ярошук В. Досвід впровадження індикаторів сталого розвитку у Великобританії та Європейському союзі // Аспекти самоврядування. – 2002. - №3 (15). – С. 29-38.
- 14.Меньших А.А. Охрана окружающей среды во Франции. Уголовно-правовые аспекты // Журнал российского права. – 2000. - №10. – С. 141-149.
- 15.Сергеев П. Ресурсная политика Норвегии//Мировая экон. и междунар. отношения. – 2000. - №7. – С.111-119.
- 16.Энергия для завтрашнего дня. Время действовать (МИРЭС, 2000г.) www.idiee.mak.iu.
- 17.Екологічне право / За ред. акад. АПрН В.І.Андрейцева. – К.:Істина, 2001. – 544с.
- 18.Чужиков В. Чеська модель регіонального розвитку// Економіка України. – 2004. - № 7. – С. 72-78.